

A

1612

XXIII.

Deiecit sua. Sic ipse sua
Sancta tabernacula & intacta
Deturbavit Deus ira ardens,
Sabati non ille recordatus,
Festorum oblitusque dierum.

Solennibus haud lege sacratis

Ille sua temporibus, festis

Haud ille pepercit mandatis.

Perit vna cum Rege sacerdos,

Et probrum pontifices vestit

Indutos tunica ignominie,

Irascente Deo nostro.

Quin etiam ille suum odio nostris

Altare enervit, destruxit,

Pessundedit. Omnes deleuit

Ritus sacrorum. haud n

In spaciosis ceditur atrijs

Satomonei victima templi.

Nullus in aris verbo adoletur

Præcepti ipsius turis honor.

Iacet illa solo magnifica ades,

Iacet in celum extructio tendens.

Ipsa intacta prius, inaccessa,

Claussa adytis, illa inconspæcta

Diuina oculis arca profanis,

Propria arca Dei domus æterni,

Tunc fracta, adaperata, elisa

Hosti eheu ludibrium rabido.

In sanctis penetralibus illi

David Spilenberger.

PRÆCEPTA MORUM.

Institutioni Puerorum
accomodata, facilioris memo-
riæ causa, stylo juxta textum solu-
tum sonante, carminibus comprehensa
proponuntur

Ut autem intelligentius disci possint;
textus etiam è regione exhibetur, prout à Clarissimo
ac Doctissimo Viro, JOHANNE COMME-
NIO collectus est.

Opera

SAMUELIS ENYEDI, M.D.

Seneca;

Mores primùm discite, mox Sapien-
tiam: quæ sine moribus non benè di-
scitur.

Vulgatum:

Qui proficit in literis, & deficit in moribus,
plus deficit quam proficit.

LEUTSCHOVIAE,

Typis SAMUELIS BREWER, Anno 1696.

Rav III. 37.

CAP. I.

DE MORIBUS IN GENERE.

1 *EST* fundamentum morum mens compositiorum
Quam regit & numen studium reverensq; bo-
norum,

2. Sic ubi consistas adolescens, mente teneto.
Angelus est præsens, cernunt hominesq; Deusq;
3. Ergo Majestas tibi sit venerabilis horum.
Hisq; cave turpi culpa contrarius esse.
4. Jussa DEI metuas, animo sincerus & esto.
Sermo cum vultu sit cultus carnis honestus.
5. Nil affectatum placeat nullum quoque rectum:
Unica sit rectum simplex & regula vitæ.

CAP. II.

DE VULTU TOTIUSQUE CORPO- RIS STATU & GESTU.

1. *C*onspectum quoties hominis captabis honesti,
Erectum corpus sit. Sta pileoq; reiectus,
2. Vultus non tristis, torvus, variansq; protervus.
Temperet ast hilarem faciem facundia prudens.
3. Frons explanetur nec fiat plena rugarum.
Distortum lumen, prævum variumq; reflexum,

No

CAP. I.

DE MORIBUS IN GENERE.

1 *M*orum fundamentum est Animus ita compo-
situs, - ut DEO & hominibus bonis placere
volupe sibi ducat:

2. Ubi, ubi ergo es, Adolescens, in conspectu Dei
& Angelorum, forsan & hominū versari te memento.
3. Ac proinde admittere quidquam majestate Dei
Angelorumq; & hominum oculis indignum cave.
4. Animus purus tibi sit propter Deum & consci-
entiam: Vultus autem, & cultus, & sermo & omnia
externa, munda & honesta, propter Angelos & ho-
mines.
5. In omnibus verò istis nihil affectatum & fua-
tum placeat: Simplex & Rectum omnium actionum
Regula tibi sit unica.

CAP. II.

DE VULTU TOTIUSQUE CORPORIS STATU & GESTU.

Quoties in conspectu cuiuspiā honesties, ita te geres:

1. Compose te in rectum corporis statum,
2. Caput sit aper-tum.
3. Vultus nec tr istis aut torvus, nec rursus pro-
tervus ut instabilis: sed hilari modestiā temperatur.
4. Frons explanata, non rugas contracta.
5. Oculi non vagi, non limi, non distorti non pro-
caciter huc illuc jactati, aut rursus nescio quò de-
fixi

A 2

fixi

PRÆCEPTA

- Ne sit, cui loqueris fias intentus in illum.*
 6. *Mundæ sint nares à muco.* 7. *Flatibus actæ.*
Esse sinunt buccæ, positum servanto decentem.
 8. *Non hietyos, vastum ne sit, labiisq; retortum.*
Non fortis, sed sit labiorum clausula lenis,
 9. *Utræque precaveant mutuò se rodere labra:*
Exertam teneas ne linguam ceu canis unquam.
 10. *Erige cervicem. non flectas in latus unum.*
 11. *Æquales humeri sint nec dimissior alter.*
 12. *Ne manibus gestes, nec iis turbato capillos;*
Aures ne fodias, vellas ne Cæsariemvè:
Aut agites quicquāquod prudens dicit ineptum.
 13. *Erectus stabis pedibus consiste duobus,*
Non uno sicut stat fixa Ciconia cruci,
Factis nec pedibus, moderatè jungito crura.
 14. *Esto sedendo probus dorsum parcat parietì,*
Per cubitusq; tuos præsens nec mensa præmatur.
Nec flectas humeros, resupinās membra tenendo,
Infra pendentes agitet ne motio suras.

CAP. III.

GESTUS CIRCA NATURALES ACTIONES.

1. *Esto verecundus quid agis tu semper in actis.*
 2. *Si rides, risus modicus sit nonq; cachinus:*
Cunctis stultitiæ est dictis, applaudere factis;
Arridere autem stupidi dementia nullis:
Tu medium teneas, medium tenuere beati,
 3. *Expue conflatum buccis & in ore salivam.*
Aversus faciem, ne incautus conspue quenquam,
Phlegmatici indicium certū est sputare frequenter,
Bestia consuevit madidam sorbere salivam.
 4. Mu-

MORUM.

fixi: sed verecundi, semper in illum cum quo loqueris modestè intenti.

6. *Nares mundæ muco liberæ.*
 7. *Buccæ non inflatæ sed naturalem servantes situm*
 8. *Os non hians, neque diductum, aut intortum,*
vel rursus fortiter compressum, sed leniter se con-
tingentibus labiis clausum.
 9. *Labra non se invicem mordeant: multo minus*
Lingva exesat & ostendet.
 10. *Cervix erecta sit, non in latus unum deflexa.*
 11. *Humeri æqualiter elevati, non altera altero*
demissior.
 12. *Manus non sint gesticulosæ: hoc est, neq; iis*
scabito caput, neq; fodio aures aut nares, neq; tor-
queto cōmam, aut simile quid ineptum agito.
 13. *Si stas, sta erectus, insistens pedi utrique, non*
alterutri, Ciconiæ instar: neque pedibus divaricatis,
sed moderatè junctis.
 14. *Dum sedes, modestè: non dorso parietem*
fulciens, neque cubitis mensam premens: neque in al-
teram partem te supinans, aut pedes infra te agitans.

III.

GESTUS CIRCA NATURALES ACTIONES.

1. *Quicquid agis verecundè age.*
 2. *Si rides, risus sit non cachinatio: sed risus mo-*
destus, (omnibus dictis & factis arridere, stultorum
est: nullis stupidorum. Auream ubique hic etiam
serva mediocritatem:)
 3. *Si saliva ori molesta est, expue: sed adversus, ut*
ne quem conspuas, (sputare sepè, viciosum, resorbere
salivam, bestiale.)
 4. Si

PRÆCEPTA

4. *Mucum si feriat nares emunge gravantem:
Non manicâ pileo, digitis & lintea serves:
Aversus facias palmas ne commaculato:
In terram macum projectum protere plantis:
Sordibus ejus ne moveatur nausea cuiquam*
5. *Ori si flatus, si sternutatio, tussis
Obvenit, avertas te, aut palmamposito ad ora,
Atq; dabis sonium nuccas moderando modestum.*
6. *Præcaveat crepitum vel bombos edere venter.*
7. *Urinam mittas, aut alvum, non nisi solvas
Solo in secessu, cunctis hoc dicat honestas.*
8. *Ursus cum sonitu spirat; sed non vir honestus.*

CAP. IV.

DE CULTU ET VESTITU.

1. *Prolixam nutrire comam, quâ fronsq; tegatur
Aut humeris volitet, benè scimus Apostolis arcet*
2. *Qualis qualis erit, munda esto, pexaq; semper,
Quisquiliis, furfur, lentes ne ferto capillis,*
3. *Calceus & vestis, pileus sint cingula munda,
Sordida ne fiant aut sicco pulvere testæ.*
4. *Semi vestitum morionem, semiq; cinctum,
Addecet incedere, & non sic morum studiosum,
Pallia vel penulas humerum portare per unum.*

CAP. V.

DE INCESSU.

1. *Publica ne cernas hominum consortia, nisi sis
Ablutus, pexus, sic vestitusq; decenter,*
2. *In plateis hominum cum te conspectus habebit.*

Ne

MORUM.

4. *Si mucus nares gravat, emunge illum: at non
manicâ vel pileo, sed strophio, aut digitis duobus,
(adversusitidem) ne manum commacules: ejectamq;
pituitam protere pede, ne cui nausea creetur.*
5. *Si obvenit oscitatio, vel sternutatio, vel tussis,
aut te similiter averte, aut obduc ori manum, soni-
tumq; moderare.*
6. *Crepitum edere ventris turpè est, cave.*
7. *Levare vesicam, vel alvum, nisi in secessu, fuge,
cui cui honestas cordi est.*
8. *Spirare etiam cum sonitu, ursinum potius est,
quàm humanum.*

IV.

DE CULTU ET VESTITU.

1. *Comam nutrire prolixam, quæ frontem tegat,
aut involitet humeris, Apostolus vetat.*
2. *Qualis qualis tamen est: pexa sit & munda, à
quisquiliis furfuribus lendibusque & pediculis, li-
bera.*
3. *Pileus, Vestis, Calceamenta, Cingula munda
sint non sordidata luto aut pulvete; ne dum re aliâ
turpiore.*
4. *Semiindutum semiq; cinctum incedere, morio-
nem potius decet quam studiosum; sicut & togam
vel pallium ab altero tantum humero pendentem
gestare.*

V.

DE INCESSU.

1. *In publicum ne prodeas, nisi totus, pexus, de-
center vestitus.*
2. *In plateis, & ubicunq; in hominum conspectu
mode-*

A4

PRÆCEPTA

- Ne quis te culpet, gestu potiare modesto.*
 3. *Compositus gressus, non tardus, nec celer adsit,*
Tardus pigritia, præceps levitatis alumnus,
 4. *Incedendo pedes moveas equaliter, & non*
illis subsultes, vario ne brachia jactes;
Nonq̃, latus quantias retro spectando subinde.

CAP. VI. IN SERMONE.

1. *Discendi causa vel fiat sermo docendi,*
Tu fileas, aliter, ne nugis lingua suescat.
2. *Dirige cum loqueris mentis dictaminis linguam,*
Nam secus hærebis, sonitumq̃, dabis sine mente.
3. *Articulatus sit sermo distinctus & aptus,*
Auditor poterit demum cognoscere rectè.
4. *Esto vox mollis, nec non sedata loquentis,*
Non fragor obtundens fiat, nec mussitet unquam.
5. *Dum loqueris lingua loquitur, non utere gestu.*
Aut nutu capitis, digiti, vel corporis ullo.
6. *Si quid scire velis, aut ad quaesita reponis,*
Responde breviter, clarè proferq̃, modestè,
7. *Immoderati animi est interpellare loquentem,*
in finem fuerit deductus sermo priusquam.
8. *Dicere si spurcum cogant, præfator honorem,*
(Cum venia vestrae pro tempore sit modus auri)
Aut fac circuitum, quantum fas profer honestè.

CAP.

MORUM.

modestè te gere: ut ne quisquam quod culpet inveniat.

3. Incessus sit compositus: nec tardus, quod pigritiam arguat; nec celer nimis ac præceps quod levitatem ostentat.

4. Incedes autem pedes a qualiter movendo: non subsultando, non brachia jactando, non latera quassando; nec respectando subindè retrò vel ad latera.

VI. IN SERMONE.

1. Sermo discendi aut docendi causa instituatur: aliàs præstat.

2. Cum loquendum est, mens præcedat linguam non contra: ne hæsitare, aut aliquid insulsè dictum revocare necesse habeas.

3. Pronunciatio sermonis distincta sit, & benè articulata, ut rectè intelligatur.

4. Et vox loquentis mollis & sedata: non clamorosa aures obtundens; aut mussitata, ad aures vix pertingens.

5. Dum loqueris linguâ loquere, non capite, aut manu, aut corpore toto: hoc est nutu aut gestu.

6. Si quid interrogas, aut ad interrogata respondes, clarè, breviter, modestè profer.

7. Loquentem interpellare, antequam sermonem absolverit, vehementer incivile est.

8. Spurcum quid si nec statim dicendum est, aut præfaberis honorem (cum venia sit honor auribus, &c.) aut uteris circuitione: ut res minus honesta non nisi honestè velata ad aures & animum veniat.

A5

VII.

PRÆCEPTA

CAP. VII.

MORES MATUTINI.

1. *Est deditus studiis, somnus ne comprimat illum:
Horas det septem somno, tandem vigilabit;
Præsertim auroram Musis veneretur amicam.*
2. *Cum primum evigilas animo require Tonantem,
Quod te per noctis tenebras defenderit, adfer
Grates, ac ora fautor velit esse diei.*
3. *Egressus lecto disiectos pelle capillos.
Cum manibꝫ vultum tu lymphis ablue mundis
Proruito & fauces, vestes compone decenter.*
4. *Verteris in cuius conspectum dicito, felix
Ipsa dies fiat, sic fausta precator amicis.*
5. *Illis finitis te ad libros verte legendos,
Quæ peragenda diei sint lustra sedulus isto.*
6. *Quicquid agendum sit tu fias serius actor.
Disponas prudens, procedant ordine cuncta,
Numinis auxilium prece votis affore poscas.*

CAP. VIII.

MORES IN SCHOLA.

1. *Ad ludum properes studiorum, negligere nunquam.*
2. *Tunc tua portabis tecum arma scholastica (li-
bros.
Turpè enim est chartas calamos aliunde derogare)*
3. *Inq. tuam sedem venias & non alienam,*
4. *Garritu aut strepitu reliquos turbare caveto,
Omnia fac placidè dum vult intrare Magister.*
5. *Suf-*

MORUM.

VII.

MORES MATUTINI.

1. *Deditus literis somnolentus non erit: septem
horis somno datis ad vigiliam festinabit. (Aurora
Musis amica.)*
2. *Quum primum evigilaveris, Deum cogita,
quod per noctis tenebras custodierit, gratias age, &
ut tibi sequentem diem faciat faustum, ora.*
3. *Lecto egressus capillitium come, manus & vul-
tum aquâ mundâ ablue, os prolue, vestes decenter
indue.*
4. *Quibuscunque in conspectum venis, felicem
diem apprecare.*
5. *Peractisq; salutationibus ad libros transi, & die
illo agenda, lustra.*
6. *Quicquid agendum fore vides, seriò agere pro-
pone: atque ut omnia procedant ordine, omnia
prudenter dispone, adhuc dum in auxilium advocans
Deum.*

VIII.

MORES IN SCHOLA.

1. *Ad Scholam ut ad ludum festina, nunquam
emane.*
2. *Arma tua scholastica, eâ die & horâ necessaria,
tecum porta.
(Turpè est enim Scholarem libros, chartas, cala-
mos, atramentum, aliunde mutuari.)*
3. *Locum tuum, non alienum, illicò occupa.*
4. *Garritu. vel strepitu, molestus aliis ne esto: mo-
destè omnia tua, dum Magister ingreditur, age.*
5. *Sapi-*

PRÆCEPTA

5. *Suspiriis tacitis, est qui sapientia Christum
Ores, ut præsit copiosè spiritus ejus:
Cujus opem citra nostra est solertia frustra.*
6. *Donapetentibus ille tamen quia scit dare cunctis,
Qui pulsant, aperit, quærenti subvenit ipse.
Disce velut tibi subsidii nihil ille referret;
Nigraviter pergas studii tractare labores.*
7. *Doctus Præceptor si sit, doctusq; libellus,
Te stupidum pudeat vacuum gestare cerebrum,
(Quicquid Præceptor scit, noveruntq; libelli,
Illa scias, operam solers dato tu quoque cunctis)*
8. *Subsidium mentis tecum liber esto notarum,
In quem describas id, quod non ante sciebas;
Quem si non habeas, aut curam negligis ejus:
Index discipuli cunctis sit certus inertis.*
9. *Hora, dies vanus fuerat, quo nil didicisti.*
10. *Dimissus proprias ludo properabis ad aedes.
Ne cursu plateas reple, nec stato frequenter.*
11. *Obsequii quid te cupiunt præstare parentes.
Aut herus absolvas animo tractanda fidei;
Expedias promptè rem, si quò missus abibit.*
12. *Præter servitium, restans tempus dato musis.*

CAP. IX.

ERGA PRÆCEPTOREM.

1. *Præceptoris amore velut tenere parentis,
Cujus in aspectu semper versare libenter:*

2. Obse

MORUM.

5. *Sapientiam æternam Christum, ut tibi Spiritum
suum largiatur, tacitis suspiriis invoca: quippe citra
cujus opem frustranea esset omnis diligentia nostra.*
6. *Quia tamen ille petentibus dat; pulsantib; aperit,
quærentibusq; quod inveniant, offert; sic stude tan-
quam ille nihil auxilii latur; sit, nisi graviter laboranti.*
7. *Erubescere Præceptorem habere eruditum, libros-
que eruditos, ipse ineruditus.*

(*Quicquid ergò scit Præceptor, & sciunt libelli
tui, ut scias tu quoque allabora*)

8. *Memoriæ subsidium Diaria sunt, in quæ quic-
quid (ignotum antè) addiscitur, consignatur, Diarium
ergò non habere, aut negligenter curare, inertis di-
scipuli nota est certissima, animadversione digna.*

9. *Inter infelices diem illum reputa (imò horam)
quâ nihil novum addidicisti, Eruditionemq; tuæ nihil
adjecisti.*

10. *Scholâ dimissus domum propera: per plateas
ne discursa, ne restita, ne indebita age.*

11. *Domi quicquid obsequii præstandum est pa-
rentibus aut heris alacriter obi: aliò autem amanda-
tus, fideliter negotium expedi, ocysq; redi: ut lite-
ris cultum ad omnia esse idoneum appareat.*

12. *Quicquid præter servitia restabit temporis,
studiorum repetitioni tribue.*

(*Nihil in vita pretiosius tempore: Tempus qui per-
dit, vitam perdit.*)

IX.

ERGA PRÆCEPTOREM.

1. *Præceptorem ut patrem ama: nec ullibi ver-
seris lubentiùs, quàm in ejus conspectu.*

2. Præ-

PRÆCEPTA

1. Obsequium præsta verbo factoque, docenti,
Et formatori mentis reverentia detur.
2. Exemplar vivum Præceptor sit tibi morum
Notitiæque, sequi studeas in omnibus illum.
3. Ausculta quoties loquitur, monstrat quotiesque,
Attendas; nutu scilicet imitare regentem;
Emendat quoties, defectus corrige cunctos.
4. Offensus nunquam Præceptor tristis item sit
Per te præcaveas si quidem turbare Magistrum
Atque parentes, est Esau committere crimen,
Chamiticum scelus est lusu videre parentes.
5. Omnia prævenias, ob quæ tibi pœna daretur.
6. Si tamen ob culpam monitus vel verberare plexus
Tu fueris, præfer, moveas nec murmure rixas.
Laude bonâ gaude, laudem pergasque mereri.

CAP. X.

ERGA CONDISCIPULOS.

1. Discendi socios habeas pro fratribus omnes.
2. Vivito cumque tuis concorditer omnibus illis.
3. De studiis tibi sit certamen, non secus unquam,
Nec cui fac rixas, sed prudens amulus esto:
4. Doctior ex sociis & honestior esto sodalis,
Atque frequens ejus sit conversatio tecum.
5. Quem superare velis, tenta certamen in illum:
6. Sapius & cura victor non victus abire.

7. Iram

MORUM.

2. Præceptor omnem reverentiam & obsequium
verbo & opere exhibe.

3. Præceptorem ceu vivum exemplar (Eruditio-
nis, Morum Pietatis) intueri, exprimereque in omni-
bus stude.

4. Quoties Præceptor loquitur, ausculta; quo-
ties præmonstrat, attende; quoties manu aut ore
præit, imitare; quoties emendat corrige.

5. Præceptorem ne unquam offendas, aut con-
tristes, cave. [Immorigerum esse Magistro & Paren-
tis, Esauiticum quid est: ludibria insuper exhibe
Chamiticum flagitium, maledictione Dei pu-
nendum.]

6. Prævenire omnia, ob quæ vapulare possis stude.
Increpatus tamen ob admissam culpam, vel ca-
stus, perfer, ne murmura: Laudatus autem ob
vitem, gaude, laudemque mereri perge.

X.

ERGA CONDISCIPULOS.

Omnes studiorum socios pro amicis & fratri-
bus habe.

Cum omnibus concorditer vive.

Certamen cum nemine, nisi de literis habeas
ne hic tamen rixas aut odia exercendo, sed dili-
gentiæ emulando.

Doctiores & modestiores Condiscipulos ma-
gis illisque libentius conservare.

Si diligentia laude superaveris, cum sæpe
non provoca.

Si provocato ne succumbas, sed prævaleas, sum-
mo esto.

7. Vi-

PRÆCEPTA

7. Iram ne faciat cuiquam victoria victo,
Accipiat stimulum vincendi victus at inde.
8. Zincere sic vinci, virtutis cos erit alma
9. Si quis nec sic vult laudem affectare studendo,
Ut pecus ignavum cunctis contemnitor ille.

CAP. XI.

DE CONVERSATIONE CUM QUIBUSVIS.

1. Illis cum tua fac sit conversatio tantum,
*Doctior & melior quorum sapientia mos, ut
Reddaris melior, reliquos aut fac meliores.*
2. Colloquium fugias pravam consortia prava
Ut pestem, placidos juvenum sedantia mores,
3. Inter mortales cum sit tibi vita trahenda:
*Prudenter circumspecte semper, scandala ne des.
Aut capias. Ad quæ sapientum dicta tenebris.*
4. Dilige quosq; bonos. pravam nullumq; laceffe.
5. Ne tua jactes, despice vel carpas aliena.
6. Officiis certes, iram rixasq; caveo.
7. Nulli morosus, sed sis affabilis omni
8. Des aliis potius, poteris si quam pete quicquam.
9. Laudari cupias minimè laudanda procures.
10. Obvius est si quis faustam illi optato salutem,
*Si vir præcellens sit, coram aperi caput illo;
Cede viam genibus flexis ac exhibe honorem.*
11. Ipse salutatus fueris quando, resaluta.

12. Siste

MORUM.

7. Victus tamen non iram concipiat in victorem,
sed stimulum; ad illum denuò vincendum.
8. Ita & vincere & vinci pulchrum erit, dùm
utrumq; virtutis & diligentia cos erit.
9. Si verò quis ne hac quidem ratione ad laudis
æmulationem concitari se patitur, canquam ignavum
pecus ridetur, & contemnitor.

XI.

IN CONVERSATIONE CUM QUIBUSVIS.

1. Conversatio tua cum illis tantum sit, qui te do-
ctiorem aut meliorem reddere possunt, vel tu illos.
2. Sodalitia dissoluta ut venenum fuge:
Corrumpunt bonos mores colloquia prava.
3. In turba tamen hominum quia vivendum est,
prudenter circumspecta, ne quid scandali des, aut
concipias. De quo sapientum quædam accipe mo-
nita.
4. Bonos omnes ama. Malum nullum laceffe.
5. Tua ne jacta: aliena ne carpe, aut despice.
6. Cum bonis, officiis certa: irâ & rixâ cum ne-
mine contende.
7. Omnibus te affabilem præbe: morosum ne-
mini.
8. Beneficium libentiùs da, si potes, quàm accipe.
9. Laudari ne affecta: laudanda fac sedulo.
10. Obvios si habueris, saluta: coram personis
honoratis etiam caput aperi, de via cede, popliti-
busq; flexis honorem exhibe.
11. Salutatus ipse ab aliis, resaluta.

B

2. Cum

PRÆCEPTA

12. *Sistere cum quovis aut fixe quemq; tueri
Ignotu, non est civilis credito moris:
Est verò stupidum non quemquam attendere
propterea,*
13. *Magnorum svescas conspectum erre virorem,
Nam pudor est nimius stolidorum rustica proles*
14. *Alloqueris quoties aliquem, sis cautus & illum
Quis titulus debeat, quo status vivat in orbe
Observes, Doctor vel sit Pastor Reverendus;
Aut Dominus, Frater, nec non per gratias
amicus.*
15. *Juramenta cave, sermo sit; non ita quivis.*
16. *Nullum peccatum cela, potiusq; fatere,
Deleat altisoni maculam clementia cordis.*

CAP. XII.

IN TEMPLUM.

1. *Cœtibus à sacris cui cordi est nemo sit absens
Gloria sancta Dei, vita mansura salusq;.*
2. *Et liber ad cautum, Codex & Biblicus adsit.*
3. *Omnes in Templum procedant ordine junctim.*
4. *Cum grege quisq; suo capiat sedilia templi.*
5. *Inq; loco proprio coram prosternitor alto,
Commendans animam Domino, qui cuncti po-
tens est.*
6. *Altisono coram cum sit præsentia tota
In Templo: cavens ne verbis sedulus erres,
Aut nutu gestu, tua ne sit mens quoq; peccans.*
7. *Conventu laudes ne in cantate silebis;
Ipse tuum cor & os ad laudes organon apta.*

8. Ne.

MORUM.

12. *Cum quovis consistere, aut quemvis ignotum
fixè intueri, incivile est: nihil verò quenquam atten-
dere, stupidum.*
13. *Conspectum ferre virorum honestorum con-
suesce: pudor nimius rusticus est.*
14. *Quoties cum honoratiore loqueris, titulum ho-
noris subindè repete. (Si cum ignoto loqui contingit
cujus te fugiunt tituli) liberale erit quemvis Eruditum
nominare Præceptorem observandum: Ecclesiæ Pa-
storem, Patrem Reverendum: Politicum Dominum
Æqualem quemcunq; Amicum & Fratrem.*
15. *Jurare cave: sermo tuus sit: Ita & Non.*
16. *Nullum peccatū admissum nega, sed confitere.*

XII.

IN TEMPLUM.

1. *A sacris cœtibus nemo se absentet, cui gloria
Dei salusq; propria cordi est.*
2. *Suum quisq; hymnorum Dei librum, Biblicumq;
Codicem (si cui est) secum ferat.*
3. *Et procedant omnes junctim, ordine decore,
è Scola usque in Templum.*
4. *Ubi quisque cum grege suo (æquè ut in Schola)
confideat non alibi.*
5. *Locumq; ut attigerit suum, prostatus coram
Deo, commendet eidem animam suam.*
6. *Toto præsentiæ suæ in Templo tempore versetur
ut in conspectu Dei: cavens sedulo, ut ne verbis, gestu
nutu, cogitatione aliquid admittatur indignum Deo.*
8. *Ecclesiā laudet Dei concinnente, non tacebis
novellus Christianus: Os & Cor suum ipse quoque
formans in organon laudis Dei.*

B 2

8. Be.

PRÆCEPTA

8. *Nomine divino benedictio dicta Ministro,
Corde fideq; simul capiatur religiosè.*
9. *Suspirium precibus proprium communibus addet
Composito gestu fiat devotio notã.*
10. *Verba Dei pileo nudatus quando leguntur
Stabit non aliter, cum sit vox ipsa Tonantis.*
11. *Dum locus ex sacris à proponente refertur,
Percepit si non quærat mox codice verso,
Inventum discat, solerter deinde notabit.*
12. *Excipiant calamo, qui pollent dicta ministri:
Pellitur hac methodo somnus distractio mentis;
Illis thesaurus dabitur mansurus in ævum*
13. *Ex sacris recitet didicit quid quisq; reversus
Ad ludum, ratio sic constet temporis acti.*
14. *In Templo si quis somno vinoq; sepultus
Inventus fuerit; vel quod non pertinet illuc
Egerit, in penã memori sit culpa piandum.*

CAP. XIII.

AD MENSAM.

1. *Accedas mensa tanquam vir sanctus ad aram.*
2. *Post ac ante cibum precibus benedictio celsa
Implorata fluat, veniat cum desuper omnis.*
3. *Exposcat si te, pro tempore Mensa Ministrum,
Officiosum te præsta, in quævis oculatum.*
4. *Cum senibus junior sedem si ferre juberis,
Moribus adversum ne quid fac perspice cuncta.*
5. *Ingeniis dicenda viris hæc rustica sunt:*

a Accum-

MORUM.

8. *Benedictionem nomine Dei à Ministro verbi de-
nunciatam audiet religiosè & applicabit sibi fiducia-
liter.*

9. *Precibus publicis sua semper adjunget suspiria,
gestu ad devotionem composito.*

10. *Verbum Dei, cum prælegitur, nunquam aliter
quàm stando, capiteq; nudato, audiet.*

11. *Dumq; inter illustrandum verba Dei verbis Dei
locum Scripturæ alligari audiet sibi prius, non anim-
adversum, eum in suo Codice mox inquireret, & no-
tabit.*

12. *Qui pollent manu [à discipulis secundæ Classis
facto initio] excipient sacras Contiones calamo:
somnum hac ratione, & cogitationes vagas, pellen-
do, thesaurumq; sibi optimum sapientiæ divinæ, & in
res omnes attentionis pulchræ, thesaurizando.*

13. *In Scholam reversi, omnes quid ex sacris pro-
fecerint, Magistro rationem reddunt.*

14. *Ubi si deprehensum fuerit, dormiisse aliquem
in Templo, aut garriisse, vel impertinentia egisse, pia-
culum sit extrema confusione piandum.*

XIII.

AD MENSAM.

1. *Ad mensam tanquam ad aram, piè ac honestè.*
2. *Preces ante & post cibum nunquam intermit-
tuntur: Benedictio enim pluit desuper.*
3. *Si tibi ad mensam ministrandum est, officiosum
te, & ad omnia oculatum, exhibe.*
4. *Si tu junior assidere Mensæ cum senioribus ju-
beris, circumspicere age omnia, ne quid bonis mori-
bus adversum committas.*
5. *Rusticum enim est,*

B3

a Non

PRÆCEPTA

- a Accumbens mensæ non invitatus, (b) & altam.
- b Si capias sedem, (c) manibus si mensa prematur.
- d Brachia jacentur substratis pendula mensis.
- e Cum dapibus panem manibus si triveris, aut si
Dentibus exertis epulas arroseris omnes.
- f Præcipias aliis præcepta meliora voresq;
- g Cochlear ut plaustrum si pulvis ingerit ori.
- h Sic nimiosq; bolos patulis intrudere buccis.
- i Turcicus ut mos fert digitos prætingere primum.
- k Offa q; radas ad mensam more canino.
- l Rasare quando aliis abs te, proponis edenda;
- m Aut cibus eximitur buccis imponitur orbi.
- n Si garris, scalpis putidum caput inter edendum.
- o Mandere cum loqueris sitendas tunc simul erras.
- p Ore tenens offam si potas rusticus es.
- q Distractis labiis haustus sorbere boantes,
- r Unguibus & cultro dentes fodicare caveo.
6. Viribus ut validum juvenem sit corpus edendum,
Ingluviem replent lurcones & comedones.
7. Ore bibas terfo contentus sis tribus haustis;
Evacuare scyphos Hunnorum desine more.
8. Et puer ad mensam faciat nisi verba rogatus.
9. Non prolonganda est ad cænæ sessio finem
A puero, sumto quantum satis est alimento
Surgat, sed tollat quadrantem, fœlicia poscens
Convivis, abeat post hæc, aut stando ministret.

CAP. XIV.

A PRANDIO.

1. Ablut

MORUM.

- a Non invitatum accumbere,
- b Loci prioritatem captare,
- c Brachiis mensæ inniti,
- d Aut rursus manum habere sub mensa,
- e Et panem dapesq; cæteras manibus frangere,
aut dentibus arrodere.
- f Et lautiora præripere aliis,
- g Et cochleari ut plaustro imponere;
- h Aut nimios bolos ingerere ori,
- i Et prætingere digitos:
- k Et radere ossa dentibus:
- l Errabis te semetipsum præponere alis (dram:
- m Aut cibum eximere ori & reponere in qua-
- n Et inter edendum caput scalpere, garrere, ri-
dere, & similia.
- o Et simul mandere & loqui:
- p Et potare, cibum habens in ore:
- q Et bibere ore pleno, vel cum sonitu:
- r Et fodicare dentes, unguibus aut cultro.
6. Adolescenti edendum est ad refectioem, non
ad ingluviem.
7. Et bibendum ore absterfo. & modicè: non ul-
tra duos aut ad summum tres, moderatos haustus.
8. Puer ad mensam nihil loquatur, nisi rogatus.
9. Neque sedeat (præsertim si hospites adsint)
usque ad prandii finem: sed sumto quantum satis
cibo, surgat: sublataq; suâ quadrâ & salutatis accum-
bentibus, discedat: aut stando ministret.

XIV.

A PRANDIO.

B 4

1. Ma

12

PRÆCEPTA

1. *Ablue sæpè manus, lavas post prandia semper
Os, dentes, refrica; sanus sic purus & esto.*
2. *Abstineas libris, celebrum ne coctio turbet,
Et vapor ingesti pareat morbos alimenti.*
3. *Ingenii pestem fugias post prandia somnum,
Colloquiis lepidis recrea te, vel spatiare,
Aut ludo pulchro fiat concoctio donec.*

CAP. XV.

DE LUDO ET RECREATIONE.

1. *Ad ludum propera laxatio quando laboris
Contingit, corpus renovabit motio, mensq;
Clarior evadet; lusus sunt & pila conus,
Cursus, ac saltus, globus, hi sed moderati:
Nec citra veniam præceptoris quoque ludant.*
2. *Est lusus pietas per cartas, alea, lucta
Tarpis & stuvius caveat sibi quisque natare.*
3. *Conciliat gratum ludentibus ordo decorem,
Promptior & mens fit per lulum, corpus alacre:
Ingenuè ludas, virtus non fraus tibi vincat.*
4. *Segities, fastus, clamor meditatio grandis
Atque dolus, lulum quemvis reddunt in hone-
stum.*
5. *Sponsio ne numinis sit, libris, quæ dare damnum
Possunt, sed victus victoris iussa sequatur;
Historiam recitet, gnomam, vel carmina fingat
Aut aliquid risus plerum præstare tenetor;*
6. *Inter ludendum versetur sermo Latinus,
Utilitas duplex, animi vegetatio nempe, &
Corporis exurget; studii profectus habetur.*

7. Lu.

MORUM.

1. *Manus ablue, os prolue, dentes defrica, ut sis
purus.*
2. *Libris abstine: ut ne spiritus concoctionis of-
ficium peragentes evocentur ad superiora.*
3. *Sed & somnum meridianum, ingenii pestem,
fugito: deambulatione, colloquiis honestis, aut ludo
aliquo te recreans, donec concoctio peracta sit.*

CAP. XV.

IN LUDO ET RECREATIONE

1. *Quando à laboribus conceditur relaxatio, Lu-
dote recrea, qui Corpori motionem & Animo vege-
tationem adferat: quales sunt Trocus, Globuli, Glo-
bus, & Coni, Pila, Cursus, Saltus. Omnia tamen mo-
deratè: nec citra Præceptoris præsentiam aut veniam.*
2. *Ludi prohibiti sunt, Alea seu Tessera, Chartæ
pietæ, Lucta, Pugilatus, Natare in aquis: similia,
vana aut periculosa.*
3. *Decorant ludum, Corporis alacritas, Animi
lætitia. Ordo, Ingenuè ac legitimè ludere, Virtute
non fraude vincere.*
4. *Dehonestant ludum, Pigritia, Melancholia,
Insolentia & Clamor, Dolusq; malas.*
5. *Sponsio fiat non in nummos, aut libros, vel
graphia, & alia damnum inferentia, sed ut victus fa-
ciat imperata Victoris: seu gnomam aliquam aut hi-
storiam recitando, seu versum fabricando, seu aliquid
ridiculum sibi injunctum præstando.*
6. *Colloquia inter ludendum Latina sint, ut Lu-
sus binam habeat utilitatem: Vegetationem nempe
Corporis & Animi, & profectum in Literis.*

B 5

7. Dum

PRÆCEPTA

7. *Ludere cessabit, si ad ludum tempus eundi est.*

XVI.

MORES VESPERTINI.

1. *Cæna finitâ stabis, vel mille meabis,
Passus cantato laudes, aut acta diei
Continuò repetas seu verbis blanda profare.*
2. *Finitis precibus dulcem conquire quietem,
Prospera sit noctis, tunc dicas aura propinquis.*
3. *In lecto repete stando vel poplite flexo,
Iste dies tibi quæ dederit bona, feceris aut quid.*
4. *Si quid peccatum fuerit supplex prece Christum
Inquiras, de te sperabis tum meliora.*
5. *Si nihil admitti te culpet, gratia Jesu
Sit, qui clementer vitio defendit ab omni.*
6. *Illi commendes imò de pectore temet,
Insidias omnes pellat turbantia sicut
Somnia, protektor præsto sit noctis in umbra.*
7. *Ingressus lectum noli pronusq; supinus
Cumbere sed primum lateri procumbit dextro:
Post mediam noctem partes inverte sinistras,*
8. *Ad somnum plures tecum si conveniant post
Vota quieta dato noctis, non amplius ullum
Sermone aut strepitu turba sint cuncta quieta,*
9. *Ante sopor placidus quam totos occupet artus,
Præcipuum si quid mens observaverit illud
Perpendas, sic det præstans meditatio somnum,
Maneq; surgentem comitetur sanior aura.*

MORUM.

7. Dum tempus Scholæ instat, redeundum est à lu-
su ad ludum.

XVI.

MORES VESPERTINI.

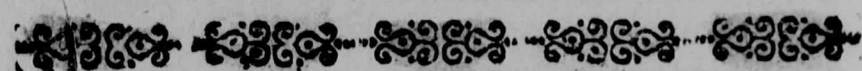
1. Cæna finitâ nihil novum inchoa, inambula,
canta, Deum lauda, acta diei repete.
2. A precibus vespertinis nusquam evagator, ad
quietem te conferto: Parentibus & familiæ prospe-
ram noctem precatus.
3. In cubiculum delatus (& ad lectum stans, aut
genibus flectis) quomodo tibi peracta sit dies, tecum
reputa.
4. Atque si quid à te peccatum animadvertis,
Christum deprecare, melioraq; de te pollicere.
5. Si nihil adeò, age gratias misericordiæ illius,
qui te præservavit à vitio.
6. Tum te illi commenda toto pectore, ut te ab
insidiis mali spiritus & terriculentis nocturnis,
obscenisq; somniis, protegat.
7. Lectum ingressus, neque pronus cubueris neq;
supinus: sed primum lateri dextro innitens, à mediâ
verò nocte sinistro, valetudinis causa.
8. Si plures in eodem cubiculo ad dormiendum
conveniunt, post data & accepta quiete noctis vota,
neminem amplius (sermone aut strepitu) turbaveris;
quieta sint omnia.
9. Antequam tamen indormias, exquisitam ali-
quam sententiam, die istâ observatam, rumina: ut
bonis meditationibus indormias, & cum iisdem evi-
giles. *Luc. 10. v. 28. Hoc fac, & vives.*

AD PUERUM PHILOMUSUM, DE LEGIBUS SCHOLASTICIS.

Quæ parvis contenta damus præcepta tabellis
Sæpius attento fac puer ore legas.
Et lectas memori, servato pectore leges.
Sic venient studiis commoda multa tuis.
In quibus ille parùm mihi profecisse viderur,
Qui nondum didicit moribus esse bonis.

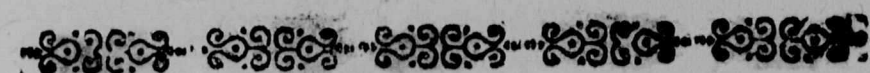

SPECULUM VITÆ HUMANÆ.

Hora, Dies, Mensis fugiunt, Anniq; recedunt,
Lustra fluunt, abeunt Secula. Vita perit.
Vita perit: sed ne pereat tibi, quolibet Anno,
Mense, Die atque Horâ fac benè, discere mori.
Discemori in Domino, treme lugicis ora supreni,
Exhorre infernum, gaudia quære poli.
Quid prodest homini totum sibi subdere mundum;
Atque animæ propriæ damna stupenda pati?
Transit honor mundi, malevada pecunia transit:
Transit amor carnis, transit & omne bonum.
JESUS noster honor, noster thesaurus **JESUS**:
JESUS noster amor; perpetuumq; bonum.

Vive

Vive Deo, ut possis istam benè vivere vitam.
Vis benè post mortem vivere? vive Deo
Sic tibi jam Hora, Dies, Menses, Anniq; manebunt,
Secula durabunt, Vita perennis erit.

DE LIBERALIBUS ARTIBUS.

Ingenuâ nihil est usquam præstantius arte,
Dulcia quæ mœsta præbens solatia meriti,
Pauperiem durosq; fugat secunda labores,
Despiciensq; solum, fertur sublimis ad astra.

Grammatica.

A me principia, & magnarum exordia rerum
Summuntur: doctas hinc fit progressus ad
(artes.

Arithmetica.

Præcipuas partes tribuit, primasq; mathesis,
Jure mihi numeros certa ratione docenti.

Musica.

Jucundo tristes oblecto carmine mentes,
Depelloq; graves curas, relevoq; labores.

Geo-

15

Geometria.

Terrarum tractus, & latas metior oras,
Ingenio gaudens subtili, & acumine mentis.

Dialectica.

Discerno à falso cauto discrimine verum,
Res dubiæ per me dicta ratione probantur.

Astronomia.

Ardua cærulei perlustro sydera cœli,
Et scrutor rutili sublimes ætheris orbes.

Rhetorica.

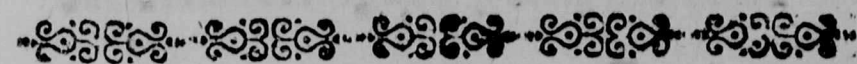
Per me formatur facundæ gratia lingvæ.
Quâ Deus, & Regum mentes, hominumq;
(moverur.

CARMEN CUJUSDAM, in Septem Dies.

1. **P**rima dies lucem fidei mortalibus affert,
Dum quæ non cernunt edocti pectore credunt.
3. Sicut aquas ab aquis sejungit Conditor orbis,
Sic doctrina monet quò spiritus, & caro distant.
3. Hinc carnis malefvada fugit, ceditq; cupido:
Jamq; salutiferos profert mens integra fructus.
4. Lu.

4. Lunari veluti lucem Sol mutuat orbi,
Sic Christus nostras illustrat lumine mentes.
5. Mox totum complet fœcunda potentia mundum
Quam pia concepit quæ mens; benefacta se-
(quantur.
6. Prodit homo rerum dominus, paciç; creatus,
Quem ratio regit ut vir, quemq; affectus ut uxor
7. Hic cesset securus homo, quæ condidit Auctor
Servat. & hæc placida prudens ratione gubernat.

QUATUOR ANNI TEMPORA.

Ver.

Humanas recreo mentes, volucresq; ferasq;
Omnia floriferi lætantur tempora Veris.

Æstas.

Per me larga leges densis canescit aristas.
Agricolasq; beo fœcundi frugibus anni.

Autumnus.

En ego maturos Autumnus profero fructus,
Efficioq; mei ne spes sit vana coloni.

Hyems.

Accumulata vides totumquæcunq; per annū
Exornant, nostram glaciali tempore mensam

DE

DE QUATUOR DIEI TEMPORIBUS.

1. **P**lena laboriferi curis pars prima diei est,
Et nobis oritur cum sollicitudine Phœbus.
2. Opportuna dies operi, duroq; labori est,
Tunc desudando passim se quisq; fatigat,
3. Tristitiam, & luctus abigit procul Hesperus omnes
Exhilaratq; hominum mentes, curasq; repellit,
4. Nocte vacant curis animi, placidamq; quietem
Percipiunt, gratoq; indulgent lumina somno.

F I N I S.

4. Mœrore sese conficit
Mens nostra: corq; præ metu
Tremiscit atque palpitat.
5. Memor retroacti temporis,
Reuoluo mente sapius
Acri, Deus tuæ inclita
Diuina gesta dexteræ.
6. Et acta mirāda (haud potest
Quæ nulla lingua promere)
Tua lætus vsque prædico.
7. Expando dexteram tibi,
Ad teq; anhelat mens mea,
Hiulca tellus ceu sitit. Sela.
8. Succurre confestim Deus:
Tenuem attraho vix Spiritum,
Vultum nec auertastuum
Serenum: vt haud cogar lacus
Tristis subire tartari.
9. Tuæ fauorem gratiæ
Fac sentiam, cum fulgida
Aurora cuncta splendido
Collustrat alma lumine:

Spes